

Výchova k podnikavosti – úvod

OBSAH

Výchova k podnikavosti – úvod.....	1
1 PROČ SE VĚNOVAT VÝCHOVĚ K PODNIKAVOSTI.....	2
1.1 Statistika týkající se podnikání a podnikavosti.....	3
1.2 Strategické dokumenty a výzvy týkající se podnikavosti.....	4
1.3 Podnikavost je možné rozvíjet.....	6
2 VÝCHOVA K PODNIKAVOSTI	8
2.1 Subjekty rozvíjející podnikavost.....	11
2.2 Projektová a modulová výuka ve VÝCHOVĚ K PODNIKAVOSTI.....	15
2.3 Fiktivní firmy.....	17
3 JUNIOR ACHIEVEMENT	19
3.1 Výukové programy Junior Achievement.....	19
Použitá literatura:.....	22

1 PROČ SE VĚNOVAT VÝCHOVĚ K PODNIKAVOSTI

Obecně lze říci, že podnikavý člověk je ten, kdo má smysl pro **iniciativu a podnikavost**. Vedle podnikavosti se používá celá řada dalších pojmů jako například: podnikatelská gramotnost, podnikatelské kompetence, podnikatelské charakteristiky, podnikatelský duch atd. V doporučení Evropského parlamentu a Rady o klíčových schopnostech pro celoživotní učení z roku 2006 můžeme nalézt kompetenci nazvanou „smysl pro iniciativu a podnikavost“. Tímto smyslem se rozumí schopnost převádět myšlenky do praxe, která předpokládá tvořivost, schopnost zavádět novinky, nést rizika, plánovat a řídit projekty s cílem dosáhnout určitých cílů. Tyto schopnosti jsou přínosné pro všechny lidi v každodenním životě. Zaměstnancům umožňují lépe pochopit souvislosti jejich práce a nalézt nové příležitosti. Rozpoznávání příležitostí patří mezi nezbytné znalosti. Příležitosti mohou být osobní, obchodní, profesní atd. Také zde hrají roli znalosti obecné, které lidem pomáhají s porozuměním ekonomiky a s možnostmi nebo problémy, kterým čelí zaměstnavatel nebo organizace. Lidé by si měli také uvědomovat, že podniky mají i etické postavení a mohou tvořit dobrý příklad společnosti.

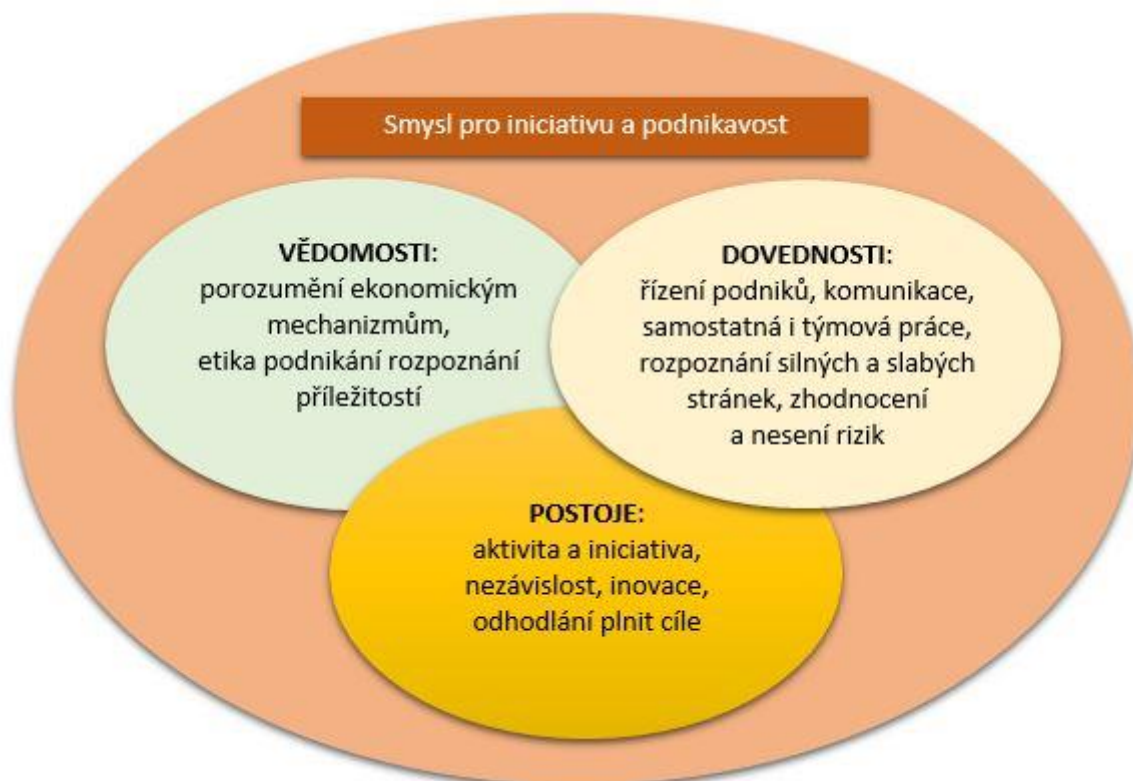
Smysl pro podnikání má několik charakteristických postojů. Těmito postoji jsou zejména: aktivita, iniciativa, inovace, nezávislost ve společenském i pracovním životě, motivace, odhodlání plnit stanovené cíle. S podnikáním souvisí i projektové řízení, které vyžaduje zejména tyto dovednosti: řízení, vedení, plánování, prověřování, organizace, analýza, komunikace, reporting a schopnost pracovat nejen samostatně ale i v týmu. Americké Konsorcium pro výchovu k podnikavosti (dále jen Konsorcium) vydalo dokument nazvaný „Podnikavost posiluje každého“. Tento dokument upozorňuje na důležitost podnikavosti, která vytváří silnější ekonomiku.

Podle Konsorcia by se měly dovednosti spojené s úspěšným podnikáním vyučovat. Mělo by dojít k uznání, že podnikatelské kompetence jsou vhodné nejen pro podnikání, ale i pro osobní a zaměstnanecký život. Význam podnikavosti a podnikání je pro společnost velice patrný v USA. Jejich malé podnikatelské subjekty jsou silnou stránkou ekonomiky v USA hned z několika důvodů. Představují 99,7 % všech zaměstnavatelských firem a zaměstnávají skoro polovinu lidí v zaměstnaneckém sektoru. V poslední desetiletí vytvářejí mezi 60 % až 80 % nových pracovních příležitostí. Najímají 40 % tzv. high tech pracovníků, jako jsou například vědci, inženýři a IT specialisté. Konsorcium také stanovilo několik tezí, které byly zformulovány na základě pravidelného setkávání s podnikateli. Tyto teze, které jsou uvedeny v následujícím odstavci, můžeme považovat za určité základy k výchově podnikavosti.

Podnikatelé se nerodí, ale stávají se jimi pomocí zkušeností získávaných v průběhu celého života. Jejich osobní charakteristiky jsou velice rozmanité, ale minimálně jednu mají společnou, ochotu opakovaně podstupovat riziko za účelem dosažení zisku. Každý může být podnikatelem v každé etapě svého života. Přestože stupeň vzdělání není nezbytným požadavkem k zahájení podnikání, je dobré mít vytvořeny podpůrné dovednosti, jako jsou například komunikace, interpersonální schopnosti, porozumění ekonomice, IT dovednosti, znalosti marketingu, managementu a matematické a finanční dovednosti. Podstupování rizika je pro vlastníky i pro nové zaměstnance hlavním zdrojem nových pracovních příležitostí v ekonomice. Mladí lidé mohou budovat důvěru ve své schopnosti a mohou se stát v budoucnu podnikateli, což je také výsledkem rozmanitých podnikatelských aktivit realizovaných prostřednictvím výchovy. Aktivita v rámci výchovy k podnikavosti jsou reálnými prostředky pro rozvoj dovedností v dalších předmětech. Výchova umožňuje zaměstnancům být více úspěšnými jako výsledek

pochopení činností malých firem a problémů jejich manažerů. Podnikatelé se nacházejí ve všech povoláních a kariérových skupinách. Příležitosti pro realizaci výchovy k podnikavosti jsou důležité na všech stupních vzdělávání. Výchova k podnikavosti začíná výukou dětí na prvním stupni základních škol a končí rozvojem dovedností stávajících podnikatelů.

Obr. 1: Struktura kompetence „Smysl pro iniciativu a podnikavost“

Zdroj: Malach, ©2013

1.1. STATISTIKY TÝKAJÍCÍ SE PODNIKÁNÍ A PODNIKAVOSTI

Zpráva o podnikání za rok 2013 formuluje svá zjištění v několika bodech. Mezi jednotlivými zeměmi jsou významné rozdíly v tom, jak lidé vnímají roli školního vzdělávání ve formování jejich smyslu pro iniciativu a podnikatelského ducha. V Brazílii, Norsku a v Portugalsku více než 75 % dospělých uznává tuto roli, zatímco v Japonsku jen 20%. V Izraeli, Japonsku a ve Spojeném Království si 60 % lidí myslí, že škola jim v rozvoji jejich smyslu pro iniciativu nepomohla, ale ani jim neposkytla dovednosti a know-how potřebné k zahájení podnikání. V mnoha zemích jsou rozdíly mezi uznáváním role edukace v posilování podnikatelského ducha a v poskytování praktických kompetencí. Názory na úlohu, kterou má škola při formování pohledu na místo podnikatelů ve společnosti, jsou v jednotlivých zemích různé. Je velmi zajímavé, že vnímaný obraz podnikatelů se nejvíce v relaci s tím, jak lidé hodnotí roli, kterou má vzdělávání při utváření pohledu na podnikatele ve společnosti.

Zajímavá jsou z tohoto pohledu data pro **Českou republiku**, která se řadí spolu se Slovenskem, Maďarskem a Slovinskem mezi země se střední mírou hodnocení školní pomoci pochopit místo podnikatelů ve společnosti. Studie OECD odkazuje také na další zdroje, z nichž čerpá data, například na „bleskový Eurobarometr“ připravený roku 2013. Poskytuje detailnější informace o názorech veřejnosti na různé záležitosti spojené s podnikáním, jako jsou výchova k podnikavosti, podstupování rizika, začátky podnikání, překážky a neúspěchy v podnikání. Porovnává je mezi sebou v zemích Evropské unie i mezi dalšími státy, především USA, Čínou, Indií a Ruskem. Vydávání pravidelných zpráv o podnikání umožní sledovat trendy v názorech obyvatel na jednotlivé otázky a vyhodnocovat vliv výchovy k podnikavosti za určité období na jejich formování. Srovnávání mezi různými zeměmi umožňuje v národním měřítku hlubší zamyšlení nad národními specifikami a podle potřeby přijímání rozmanitých druhů opatření. Zde jsou některá fakta z roku 2012¹:

- Zatímco v roce 2009 chtělo být 45 % Evropanů svými „šéfy“, nyní tento podíl klesnul na 37 %, přičemž 58 % by dalo přednost zaměstnání.
- Mezi zeměmi jsou velké rozdíly v touze jejich obyvatel po zaměstnání sebe sama. Nejvyšší je v Litvě a Řecku, na druhé straně nejnižší ve Švédsku a Finsku. V 19 z celkem 27 zemí EU většina obyvatel preferuje být zaměstnancem.
- Nejvíce jich chce být zaměstnaných ve Švédsku (74 %) a ve Finsku (73 %). Sebezaměstnávání více preferují muži a mladší lidé.
- Za největší překážku považují lidé riziko bankrotu – 43 % respondentů si myslí, že by mohli zbankrotovat a 33 % by se obávalo nepravidelného příjmu.
- V Evropě 87 % respondentů, kteří zahajovali podnikání, uvedlo, že k rozhodnutí podnikat je vedla příslušná podnikatelská idea a 84 % vedlo k rozhodnutí získání finančních zdrojů.
- Narostl podíl osob, které by začaly podnikat z důvodů sociálních a ekologických. V 19 zemích EU klesá podíl osob, které by zahájily podnikání z důvodů nespokojenosti v zaměstnání.
- Velká většina dotazovaných (87 %) souhlasí s názorem, že podnikatelé vytváří nová pracovní místa a 79 % souhlasí s tvrzením, že vytvářejí nové produkty a služby, z nichž má prospěch celá společnost.
- Klesá image podnikatelů, více než polovina lidí (57 %) souhlasí s tím, že podnikatelé získávají výhody z práce jiných lidí a myslí jen na svoji vlastní kapsu (52%).
- Ve 20 z 27 zemí pohlíží občané na podnikatele kladně – 53% Evropanů má na podnikatele, kladný názor. Výsledky oscilují od 74% v Estonsku až po 39 % na Slovensku.
- Osobní nezávislost je velmi populárním důvodem pro chtění být sám sobě zaměstnavatelem.
- Polovina respondentů začala podnikat, protože našla příležitost, 29 % z nutnosti a 15 % respondentů převzala rodinný podnik.
- 67 % respondentů zaměstnávajících sebe sama začalo podnikat „od píky“. V České republice a v dalších 5 zemích více než 80 % respondentů uvedlo, že začali podnikat sami.

1.2 STRATEGICKÉ DOKUMENTY A VÝZVY TÝKAJÍCÍ SE PODNIKAVOSTI

Dokumenty pro podporu zvyšování míry podnikavosti můžeme najít ve světě i celé řadě evropských států. V ČR existuje jen minimální podpora v rozvoji podnikavosti, což znamená, že bychom se mohli například inspirovat ze zahraničí. První zahraniční dokument nese název „Podnikání v Evropě“, tzv. **Zelená kniha**. Byl přijat Komisí evropských společenství v roce 2003. Materiál definuje pojem podnikání a obsahuje argumenty pro pochopení jeho důležitosti. Dokument vyzývá k navýšení počtu podnikatelů a podpoře rozvoje jejich schopností a kompetencí. Stanovuje kroky do budoucna pro dosažení cíle podpory podnikání. Konstatuje se zde, že „všeobecné vzdělání a příprava na povolání

¹ Dostupné na: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_354_en.pdf

by měly přispět k motivování podnikatelské iniciativy především pomocí správného způsobu myšlení, zvýšení přitažlivosti podnikatelské kariéry a vytvářením potřebných kompetencí.² V roce 2004 byl přijat Evropskou komisí Akční plán: Evropská agenda pro podnikání. Mezi klíčové aktivity patřila podpora podnikatelského smýšlení mezi mladými lidmi. Komise vyzvala všechny členské státy, aby začlenily výchovu k podnikavosti do všech školních vzdělávacích programů.³

Dalším dokumentem týkající se výchovy podnikavosti je **Agenda z Osla** z roku 2006⁴. Cílem bylo urychlit vývoj podpory podnikatelského smýšlení v Evropě. Obsahuje mnoho návrhů pro zainteresované subjekty například pro vzdělávací orgány, místní orgány, zprostředkující subjekty, podniky a podnikatele. Pro základní školství agenda doporučuje především opatření popsaná v následujících bodech:

- Začlenit prvky z podnikatelské praxe jako je zvědavost, tvořivost, samostatnost, iniciativnost, týmovost již na základním stupni vzdělávání a za tímto účelem využívat různé nástroje, které odpovídají věku žáků.
- Od základní školy vytvářet u dětí povědomí o roli podniků a podnikatelů ve společnosti. Díky většímu důrazu na koncept „odpovědného podnikání“ se kariéra v podnikání stane lákavější.
- Ve všech kurzech zavést inovační pedagogické metody jako nutný základ pro budování podnikatelského myšlení.
- Zvětšit rozsah používaných pedagogických metod pomocí inovačního rozvoje osnov.
- Školní výuka by měla stavět na dětské zvědavosti a přirozené podnikavosti dětí.
- Systematicky začlenit hodnocení do všech programů.
- Nejúčinnější je nezávislé a srovnávací hodnocení, které by se konalo před začátkem a po ukončení programu.

Evropská komise vydala **Akční plán podnikání 2020**, s podtitulem Opětovné probuzení podnikatelského ducha v Evropě. Podkladem pro jeho tvorbu byly předchozí strategické dokumenty a vývoj ekonomiky. Vývoj posledních let v Evropě po hospodářské krizi kulminující v letech 2008 a 2009 však nasvědčuje tomu, že Evropané zatím nenastartovali aktivity vedoucí k překonání jejích následků. Poprvé je v Evropě více než 25 miliónů nezaměstnaných a malé a střední podniky se ještě nedostaly zpět na svou předkrizovou úroveň. Zdá se, že jednou z příčin pomalého návratu ekonomiky na dřívější úroveň bude i dlouhodobý a trvalý pokles podílu lidí (23 z 27 členských států), kteří upřednostňují samostatnou výdělečnou činnost před zaměstnaneckým poměrem. Před třemi lety preferovalo samostatnou výdělečnou činnost 45 % Evropanů, nyní tento podíl klesl na 37%. Naproti tomu v USA a Číně je toto procento mnohem vyšší, činí 51 % a 56 %. Česká republika je mezi těmi čtyřmi zeměmi, kde k uvedenému poklesu mezi roky 2004 a 2012 nedošlo, ale naopak se u nás preference samostatné výdělečné činnosti zvýšila z 30 % na 34 %. V porovnání se zeměmi 27 nám však do průměru chybí stále 3 %.⁵

Tvůrci nové strategie podporující rozvoj podnikavosti lidí a jejich přípravu na podnikání v plánu uvažují o **třech pilířích**, které by měly přinést řešení problému stále klesajícího zájmu o podnikání. Pilíře by se měly týkat rozvoje podnikatelského vzdělávání a odborné přípravy, vytvoření správného podnikatelského prostředí, využívání vzorů úspěšných podnikatelů a oslovování specifických skupin,

² Podnikání v Evropě (Zelená kniha), Česká společnost pro nové materiály a technologie, 2003. ISBN 80-7329-043-X. Dostupné na: <http://www.techprofil.cz/pdf/brozury/podnikani.pdf>

³ Action Plan: The European agenda for Entrepreneurship. CEC, Brussels, 11.02.2004.

⁴ Dostupné na: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/support_measures/training_education/doc/oslo_agenda_final_cs.pdf

⁵ MALACH, a kol. *Sborník příkladů dobré praxe ve školách v rámci projektu Podpora rozvoje kompetencí k podnikavosti a inovativnosti žáků základních škol*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013.

z nichž se jen malé procento zapojuje do podnikání. Těmito skupinami jsou například ženy, senioři, migranti, nezaměstnaní a mladí lidé. Pokud jde o míru podnikání, jeho povahu nebo motivaci pro zahájení podnikatelské dráhy a o pomoc státu novým a malým podnikům v jejich růstu, situace v jednotlivých členských zemích se liší. Potenciální a již stávající podnikatelé se tak musí vypořádat s náročnými okolnostmi. Svoji vinu na poklesu podílu občanů se zájmem o podnikání, a rozšíření kultury v Evropě, v níž se dostatečně nectí a neoceňuje podnikatelské úsilí, má i celé evropské školství, které neposkytuje správné základy pro rozvoj podnikatelské dráhy. Proto je právě proměna školství směrem k rozvoji vzdělávání a odborné přípravě na podporu růstu a zakládání podniků jedním ze tří pilířů plánu na opětovné probuzení podnikatelského ducha v Evropě.⁶

K naplnění stanovených pilířů Komise navrhla klíčová opatření ve třech oblastech, z nichž nás zajímá především první oblast „Podnikatelské vzdělávání a odborná příprava na podporu růstu a zakládání podniků“. V této oblasti jsou uvedeny úkoly, které bude plnit Komise. Rozvine celoevropskou iniciativu podnikatelského učení, posílí spolupráci členských zemí, společně s OECD zavede rámec pro podporu podnikatelských škol a institucí pro odborné vzdělávání a přípravu, podpoří uznávání podnikatelského učení ve formálním i neformálním učebním prostředí a rozšíří rámec pro rozvoj podnikatelských univerzit. Jedním ze souboru opatření je také „vývoj nástrojů ke sledování pokroku a získávání podnikatelských dovedností“. Jednotlivé členské země byly vyzvány především k tomu, aby „zajistily, že podnikání bude zakotveno v osnovách základního, středního, odborného a vysokoškolského vzdělávání a ve vzdělávání dospělých jako klíčová schopnost, a to do konce roku 2015.“ Dalším úkolem je zajistit, aby během povinné školní docházky získali žáci alespoň jednu zkušenost s podnikáním, dále by se mělo stát podnikatelské vzdělávání „druhou šancí“ pro mladé lidi i dospělé v připravovaném systému záruk pro mladé lidi.⁷

1.3 PODNIKAVOST JE MOŽNÉ ROZVÍJET

Lidé se rodí s různými vlastnostmi. Díky mnoha výzkumům, je již dnes jasné, že se lidé stávají podnikateli spíše díky zkušenostem získaných v průběhu jejich života. Výchovou můžeme dosáhnout lepších znalostí, dovedností, zájmu k podnikání, tvořivosti, iniciativy, pružnosti, samostatnosti, plnění cílů atd. Několik autorů konstatovalo, na základě studií, týkajících se efektů výchovy k podnikavosti, že vynakládání prostředků na studia podnikatelských dovedností ve věku okolo 20 let je pozdě. Kognitivní dovednosti se lépe zhodnocují ve věku 6–8 let. Naopak nekognitivní dovednosti se nejlépe osvojují ve věku 9–11 let. Rozvoj kognitivních dovedností je více důležitý v předškolním věku. Školní roky mají důležitou roli v rozvoji nekognitivních dovedností. Podle výzkumů můžeme tedy vyvodit tvrzení, že investice do předškolního a primárního vzdělávání mají vyšší smysl, než investice do následujícího vzdělávání.

Dánská nadace pro podnikání připravila výzkumnou studii o stavu výchovy k podnikavosti a jejích výsledcích.⁸ Výzkum byl realizován na vzorku náhodně vybraných 2 000 žáků devátých ročníků základní školy. Jasně identifikoval značné rozdíly mezi běžně vyučovanými žáky a žáky, kteří prošli výukou k podnikavosti. Rozdíly se týkaly především v jejich pohledu na budoucnost, ambicích a uvědomování si vztahů ke škole a společnosti. Systematická a cílená výchova také pozitivně mění

⁶ MALACH, a kol. *Sborník příkladů dobré praxe ve školách v rámci projektu Podpora rozvoje kompetencí k podnikavosti a inovativnosti žáků základních škol*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013.

⁷ MALACH, a kol. *Sborník příkladů dobré praxe ve školách v rámci projektu Podpora rozvoje kompetencí k podnikavosti a inovativnosti žáků základních škol*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013.

⁸ Dostupné na: <http://eng.ffe-ye.dk/>

další osobní vlastnosti a celkové chování. V roce 2009 se konala mezinárodní konference Excellence through Enterprise v Edinburghu. Podle společného stanoviska účastníků, které vyplynulo ze zkušeností učitelů, ředitelů škol, z hodnocení projektů, z akademických výzkumů a analýz, má výchova k podnikavosti především tyto **účinky**:

- Zvýšení radosti mladých lidí z učení.
- Činí učení relevantní pro reálný život.
- Zlepšuje angažovanost studentů při učení.
- Zlepšuje postoje mladých lidí ke škole.
- Vzrůstá touha mladých lidí po budoucnosti.
- Zlepšuje se odpovědnost a sebeúcta mladých lidí.
- Mladí lidé jsou vybavováni životně důležitými dovednostmi, jako jsou týmová práce motivace a komunikace.
- Vytváří se modely rolí, které inspirují další mladí lidé.
- Snižuje se počet studentů vylučovaných ze škol.

2 VÝCHOVA K PODNIKAVOSTI

Pro rozvíjení podnikavosti všech jedinců je potřeba utvořit určitý **system**, který by naplňoval požadavky společnosti, které jsou spojené s touto vzdělávací oblastí. V posledních letech se objevují iniciativy, které hovoří o vybudování určitého podnikatelského ekosystému. Podle účastníků Světového ekonomického fóra by se měli začlenit a hrát klíčovou roli zainteresované strany jako je státní správa, vládní orgány a vzdělávací instituce. Všechny tyto strany by se měly navzájem podporovat a spolupracovat. Firmy a podnikatelé mohou při formování podnikatelského smýšlení mladých lidí poskytovat znalosti, odbornost, poradenství, sociální kapitál a finanční podporu.

Při výchově k podnikavosti se hovoří o dvou úrovních, pedagogické a socioekonomické. Socioekonomická úroveň u výchovy podnikavosti by měla vést dlouhodobě k zaměstnanosti, internímu podnikání a zakládání nových firem. Vlivy výchovy podnikavosti se projevují především rychlosti získání pracovního místa, spokojeností s prací a vyšším ročním příjmem. U interního podnikání má výchova význam především ve zvýšení inovativnosti, iniciativnosti a zlepšení chodů v organizacích.

Chápání výchovy k podnikavosti prošlo mnoha změnami. Především v posledním desetiletí se prosazuje výchova k podnikavosti jako všeobecné vzdělání, které je určené celé populaci. Krátký vývoj zapříčinil i neustálenou terminologii. Výchovu k podnikavosti tedy můžeme chápat jako všeobecnou složku výchovy a současně i jako profesní přípravu na samotné podnikání. Odborníci hovoří především o třech hlavních cílech, z toho první dva mají charakter všeobecného vzdělání. Třemi hlavními cíli jsou:

- Porozumění podnikání.
- Stát se podnikavým.
- Příprava na to, stát se podnikatelem.

Tyto obecné cíle jsou rozpracovávány na jednotlivé stupně vzdělání. Vznikají tak **mezinárodní a národní standardy**, které cílové představy utvářejí do podoby vzdělávacích nebo učebních výstupů. Srovnání národních strategií, obsahu a vzdělávacích výstupů výchovy k podnikavosti v Evropě přineslo několik zjištění. Některé školy nabízejí podnikání jako samostatný předmět na druhém stupni základních škole, ale jen v Polsku je tento předmět povinný. Mnoho zemí zařazuje tuto výuku do jiných předmětů jako například do společenských věd, ekonomie, matematiky, přírodních věd, etiky informačních technologií atd. Většina těchto předmětů je povinných.⁹

Zatím nejpracovanější představou cílů výchovy k podnikavosti představuje soubor výstupů pro jednotlivé učební domény pro druhý stupeň základní školy, které jsou výsledkem mezinárodního projektu Podnikatelské učení: přístup z pozice klíčových kompetencí z roku 2011.¹⁰ Níže předkládáme základní výstupy tohoto projektu, jež se mohou stát inspirací pro inovaci výstupních kompetencí žáků základních škol (v intencích Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV)):

Žák základní školy by měl:

- identifikovat příležitosti,
- mít dobré znalosti o světě práce,
- uvědomovat si etické postoje podniků a podnikatelů,
- motivovat ostatní a být motivován k plnění cílů (profesních, osobních ad.),

⁹ Entrepreneurship Education in Europe. National Strategies. Curricula and Learning Outcomes. Eurydice, March 2012. ISBN 978-92-9201-252-6.

¹⁰ Entrepreneurial Learning. A Key Competence Approach. ISCED level 2. SEECOL, 2011. ISBN 978-953-56732-0-0

- plánovat, organizovat, řídit, vést, delegovat, analyzovat, komunikovat, vyhodnocovat a zaznamenávat,
- reprezentovat své názory a umět jednat a vyjednávat,
- pracovat individuálně i v týmu,
- umět rozeznávat něčí silné a slabé stránky, vyhodnocovat je a přijmout rizika,
- umět převzít iniciativu, být aktivní, být nezávislý a inovativní v osobním, společenském životě a při práci.

Znalosti

Žák by měl být po úspěšné výuce schopen splnit následující úkoly:

- definovat a vysvětlit rozdíl mezi tím, kdo je to podnikatel a tím, kdo je podnikavý,
- vysvětlit pojem vzácnosti,
- umět identifikovat a definovat jaké produkty a služby existují na úrovni poptávky nabídky a poptávky na místní a národní úrovni,
- definovat kritéria nezbytná pro rozhodování na individuální a skupinové úrovni a vysvětlit jejich dopad,
- srovnat náklady a přínosy,
- spočítat produktivitu a identifikovat možné komparativní výhody,
- identifikovat různé pracovní příležitosti,
- identifikovat a popsat nejméně dvě možné volby kariéry,
- vysvětlit význam vnějších faktorů a plánování pro udržitelný rozvoj v podnikání,
- znát fáze podnikatelské činnosti,
- identifikovat kroky v řešení problémů a rizika s tím spojená vč. příkladů,
- zpracovat podnikatelský plán,
- vysvětlit pojem veřejné statky a uvést příklady.

Dovednosti

Žák by měl být po úspěšné výuce schopen splnit následující dovednosti:

- prokázání schopnosti žáka pracovat jak individuálně, tak v týmu,
- prokázání schopnosti efektivně předat své myšlenky ostatním,
- schopnost kreativního a inovativního myšlení,
- schopnost plánování, delegování úkolů ostatním a zvládnutí případného vedoucího postavení v rámci skupinových projektů,
- schopnost efektivně využívat metody brainstormingu,
- vypracovat metodu rozhodovacího procesu,
- schopnost rozpoznat a seřadit rizika,
- identifikovat důsledky svých činností a jejich dopad na životní prostředí,
- schopnost řešit problémy a najít společné řešení s ostatními členy týmu,
- prokázat schopnost vyhodnotit výsledky a procesy ze skupinové práce,
- umět vypracovat výrobní plán,
- prezentovat svůj podnikatelský záměr,
- zhodnotit vlastní aktiva a schopnosti.

Postoje

Žák by měl být po úspěšné výuce schopen splnit následující úkoly:

- umět převzít odpovědnost při plnění úkolů, plnit povinnosti a dodržovat termíny,
- vzít iniciativu k networkingu s ostatními jedinci i skupinami,
- být schopen pracovat samostatně,
- respektovat ostatní,
- prokázat schopnost přijímat inovace a změny,
- prokázat odpovědnost za veřejné statky.

Jiným příkladem mohou být standardy pro realizaci výchovy k podnikavosti pro druhý stupeň základních škol v USA.¹¹

Výstupy při všechny generace:

- značné povědomí o osobních předpokladech a dovednostech,
- zlepšování docházky do školy,
- vysoká úroveň akademických úspěchů,
- využívání tvořivosti v podnikatelských situacích,
- etické zvládní podnikatelských příležitostí,
- efektivní používání dovedností k řešení problémů,
- rozumět podstatným krokům na počátku podnikání,
- zvyšování povědomí o nabídce kariérových i podnikatelských možností,
- používání strategií pro generování nápadů a hodnocení jejich proveditelnosti,
- pochopení základů ekonomie volného trhu,
- zlepšování znalosti základních ekonomických pojmů,
- zvyšování povědomí o roli podnikatelů ve společnosti,
- rozšiřování povědomí o společenské odpovědnosti podnikatelů a jejich a přínosu pro společnost,
- zvyšování chuti absolvovat další vzdělávání.

Výstupy stanovené pro druhý stupeň základní školy:

- zlepšovat základní akademické dovednosti,
- zvyšovat sebevědomí a respekt k jiným,
- snižovat počet opatření ke školní kázi,
- zvyšovat povědomí z oblasti pracovního prostředí,
- zvyšovat osobní úroveň v oblasti přijímání rizika a učení se z neúspěchu,
- zlepšovat schopnosti identifikovat a rozpoznat podnikatelskou příležitost,
- zlepšovat pochopení hodnoty volného trhu a příležitostí,
- pochopit proces podnikatelského plánování,
- naučit se, jak si půjčit peníze a nechat je pro sebe pracovat,
- přijmout rozmanitost prostřednictvím zlepšování sociálních dovedností,
- zlepšit úroveň řešení konfliktů, vyjednávání, prodeje, marketingu a přesvědčovacích dovedností,
- motivovanost k pokračování ve studiu.

¹¹ National Standards of Practice for Entrepreneur Education.

2.1 SUBJEKTY ROZVÍJEJÍCÍ PODNIKAVOST

Zásadní význam v realizaci výchovy k podnikavosti mají učitelé všech stupňů škol, což potvrzuje zpráva Evropské komise.¹² Konstatuje, že výzva výchovy k podnikavosti jako nová forma výuky musí být podpořena přípravou a dalším vzděláváním učitelů. V této souvislosti se objevují požadavky na nové definování rolí učitelů, které by měly zásadně zvýraznit jejich odpovědnost nejen za osvojování znalostí, ale především za rozvoj jejich dovedností, postojů, předpokladů i jejich chování. Výrazem těchto tendencí je postupný vývoj požadavků na celoživotní edukaci, které dostaly novou podobu například v konceptu klíčových kompetencí pro celoživotní učení nebo nověji v konceptu USA „Dovednosti pro 21. století.“¹³

Ve škole, která je zaměřena na studenty, nebo kde se zaměřují na rozvoj podnikavosti u studentů, je role učitele rozdílná. Mění pedagoga stojícího před třídou na člověka, který spíše své studenty vede jako jeden z nich. Nejdůležitější součástí této role je při aktivitách radit a dávat kladnou zpětnou vazbu studentům. Učitelé, kteří tímto způsobem pracují, nebudou poskytovat správné odpovědi, ale místo toho pomohou studentům najít správné otázky a povedou je k posílení jejich dovedností a ke kladnému přístupu k učení. Učitel by se zde měl soustředit na organizování a usnadňování učebních aktivit, motivování studentů k tomu, aby se aktivně zúčastnili vzdělávání a poté převzít roli poradce usměrňujícího studenty v různých činnostech. Tímto způsobem se rozvinou schopnosti jednání a chování studentů.¹⁴

V Polsku byl zaznamenán pokus o vytvoření **kvalifikačního standardu učitele podnikavosti**. Standard obsahuje popis jeho práce. Mezi nejdůležitější profesní úkoly učitele podnikavosti patří příprava, řízení, konání a dohlížení na práci didakticko-vědeckou v oblasti výuky podnikavosti. Organizuje proces vzdělávání, v němž žáci poznají zákonitosti tržního hospodářství. Důležitým úkolem učitele podnikavosti je také inspirování žáků k rozvíjení podnikatelských postojů a také pro rozpoznávání a řešení problémů a ne pouze konstatování faktů. Učitel podnikavosti zavádí do školní praxe vlastní názory a rozvíjí své schopnosti. Zaměřuje se na metody, které umožňují žákům učení se prostřednictvím konání cvičení a projektových úkolů. Učitel navazuje a realizuje spolupráci s firmami a institucemi napomáhajícími vzdělávacímu procesu v oblasti výuky podnikavosti a připravuje žáky na vlastní cestu profesní kariéry.¹⁵

Standard také definuje čtyři dílčí kvalifikace a 12 hlavních profesních úkolů. Dílčí kvalifikace zahrnují obvyklé činnosti, jako jsou: plánování a organizování výchovně vzdělávacího procesu v oblasti výuky podnikavosti, příprava a realizace výuky, hodnocení výsledků vzdělávání žáků, evaluace výchovně vzdělávací práce s oporou o řídicí dokumentaci. Profesní úkoly mohou být následující:

- Plánování a organizace výchovně vzdělávacího procesu v oblasti výuky podnikavosti na základě závazných programových základů a přijatých programů.
- Organizování výuky směřující k osvojení vědomostí a praktických dovedností žáků určených vzdělávacími cíli obsaženými v programu vzdělávání.
- Provádění vyučovacích hodin v oblasti výuky podnikavosti.

¹² A report on Teacher Education and Training to prepare teachers for the challenge of Entrepreneurship Education". European Commission, Bruxelles, 2011.

¹³ Triillmg,B., Fadel,Ch. 21 st Century Skills. Learning for Life in our Times . Jossey-Bass, San Francisco, 2009. ISBN 978-0-470-47538-6-

¹⁴ MALACH, a kol. *Sborník příkladů dobré praxe ve školách v rámci projektu Podpora rozvoje kompetencí k podnikavosti a inovativnosti žáků základních škol*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013.

¹⁵ MALACH, a kol. *Sborník příkladů dobré praxe ve školách v rámci projektu Podpora rozvoje kompetencí k podnikavosti a inovativnosti žáků základních škol*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013.

- Pomoc žákům ve formování jejich podnikatelských postojů s cílem uvědomělého výběru dalšího směru vzdělávání nebo svého místa na trhu práce.
- Příprava žáků na aktivní účast v běžném životě v podmínkách tržního hospodářství.
- Příprava žáků na samostatné vyhledávání pramenných materiálů (týkajících se právních norem hospodářského práva, statistických dat, článků, tiskových komentářů na sociálně-ekonomická témata) a na jejich interpretaci a hodnocení.
- Využívání novátorských metod prezentace poznatků a rozvíjení praktických dovedností v oblasti podnikání s využitím moderních základů vyučování.
- Inspirování žáků k účasti na konkurzech, olympiádách a dalších záměrech zlepšujících jejich vědomosti a dovednosti.
- Zlepšování vlastních profesních kvalifikací v oblasti podnikání.
- Navazování spolupráce s firmami a institucemi působícími na lokálním trhu práce s cílem napomáhání organizaci vzdělávacího procesu.
- Kontrola a hodnocení efektivity vzdělávání žáků.
- Realizace výchovně vzdělávací sebehodnocení v oblasti podnikání.

Mezi další iniciátory výchovy podnikavosti patří Generální ředitelství pro podnikání a průmysl a Generální ředitelství pro vzdělávání a kulturu Evropské komise, které uspořádaly již několik evropských workshopů týkajících se výuky podnikavosti. Budapešťský seminář definoval mnohé klíčové otázky spojované s pregraduální přípravou budoucích učitelů, například: Jak zajistit, aby byla poskytována příprava na výchovu k podnikavosti všem studentům? Které praktické metody se ukázaly jako neužitečnější? Jak zajistit, aby byla používána autentická zadání? Jakou počáteční praxi využít k napomáhání studentům získat praktické zkušenosti? Jak hodnotit vzájemně propojené dovednosti v oblasti podnikavosti, které vcházejí do klíčové kompetence „smysl pro iniciativu podnikavosti“ v rovině hodnocení samotných studentů učitelství a v rovině jejich přípravy na budoucí hodnocení jejich žáků a studentů? Jak vzít v potaz podnikatelské dovednosti při výběru studentů ke studiu učitelství? Jak využívat udržitelná partnerství se světem podnikání, sociálními podniky nebo neziskovými organizacemi?¹⁶

Výčet uvedených otázek naznačuje, že nalezení odpovědí na mnohé z nich bude vyžadovat dlouhodobou analýzu dobré praxe i realizaci empirických výzkumů. Kromě toho se účastníci shodli na tom, že je zapotřebí vypracovat katalog opatření, který by aktéry vzdělávání na všech úrovních zavázal k aktivitám ve čtyřech širších oblastech, a to v pregraduální přípravě učitelů, v oblasti národní podpory, v kontinuálním dalším vzdělávání učitelů a v oblasti podpory místních škol.¹⁷

Workshop v Dublinu v roce 2012, kterého se účastnilo na padesát účastníků z členských i přičleněných zemí Evropské unie, sledoval tři následující cíle¹⁸:

- Posílit rozvoj dovedností a postojů studentů učitelství, které jsou jádrem výchovy k podnikavosti. Budoucí učitelé nemohou posilovat tyto schopnosti u svých žáků, pokud v ně nebudou věřit a nebudou přesvědčeni o jejich přínosech. Mělo by být jasné, že rozvoj těchto dovedností a schopností nebude omezen jen na výchovu k podnikavosti, ale mohou je rozvíjet i jiné typy edukace.

¹⁶ Dostupné na: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promoting-entrepreneurship/education-training-entrepreneurship/teacher-education-entrepreneurship/index_en.htm

¹⁷ MALACH, a kol. *Sborník příkladů dobré praxe ve školách v rámci projektu Podpora rozvoje kompetencí k podnikavosti a inovativnosti žáků základních škol*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013.

¹⁸ First workshop on enabling teachers for entrepreneurship education - initial teacher education. Dublin, 2-4 May 2012.

- Zvýšit povědomí a chápání studentů učitelství o výchově k podnikavosti, o jejích cílech a vyučovacích metodách. Učitelé si musejí být vědomi obecného významu podnikání a výchovy k podnikavosti. Měly by mít k podnikání pozitivní vztah.
- Vybavit studenty učitelství specifickými dovednostmi a znalostmi potřebnými k implementaci vzdělávacích strategií při výchově k podnikavosti. Měli by být praktickým výcvikem připraveni i na využívání různých kombinací různých pracovních metod v rámci školního a mimoškolního vyučování i komunitní práce.

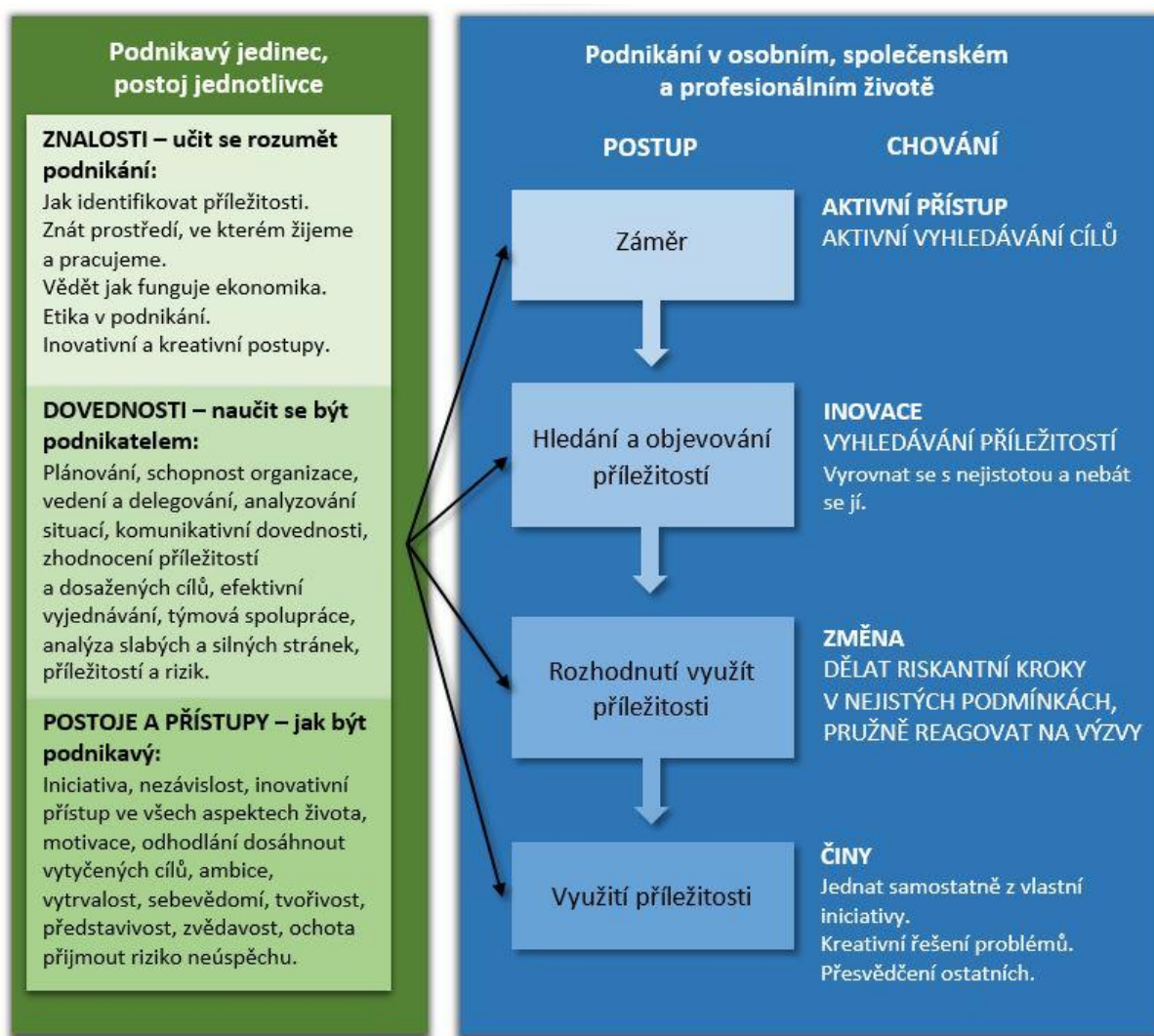
Symposium seskupilo rozmanité aktivity v rámci procesu pregraduální přípravy učitelů na výchovu k podnikavosti do čtyř hlavních typů aktivit, na které je zapotřebí se dále zaměřit, a to na mimokurikulární aktivity, povinné moduly, volitelné moduly a na horizontální přístup zahrnující reformu celé vzdělávací organizace. Závěrečné konstatování považuje přípravu učitelů na výchovu k podnikavosti za relativně nový a mnohdy ještě neznámý předmět zájmu poskytovatelů učitelské přípravy. Na druhé straně zkušenosti ukazují, že jakmile se tato příprava jednou zavede, rychle získává na popularitě. Výchova k podnikavosti vyžaduje specifické didaktické ztvárnění a je oprávněné požadovat, aby byli podnikaví i samotní učitelé a také celá škola.

Podnikavá škola by měla mít několik charakteristik, přičemž v tomto konkrétním shrnutí jde o deset hlavních bodů. Některé charakteristiky mohou být školou dosaženy brzy po zahájení cesty k podnikavosti, jiné vyžadují více času. Jejich konkrétní forma bude záležet na politice a praxi širšího vzdělávacího systému.¹⁹

- Podnikavá škola by měla mít jasnou vizi a politiku výchovy k podnikavosti, které vyjadřuje jako nárok na všechny žáky. K tomu je zapotřebí, aby je vedení školy konzultovalo se všemi učiteli a zřetelně identifikovalo jejich vlastní chápání výchovy k podnikavosti, které je vhodné pro jejich instituci. Komunikace, diskuse a dialog se všemi zaměstnanci jsou velmi důležité pro vytváření a sdílení chápání toho, co pro školu výchova k podnikavosti vlastně znamená.
- Škola by měla provést audit již existujících aktivit. Je známo, že školy již uskutečňují širokou škálu aktivit, které jsou pro výchovu k podnikavosti charakteristické a umí je identifikovat, pomáhá budovat chápání podnikavosti a překonávat obavy učitelů cestou demonstrování toho, že mnoho z toho, co učí, a způsoby, jimiž to učí, se velmi dobře hodí k podnikavému přístupu školy.
- Pro přijetí chápání výchovy k podnikavosti, jako jasně definovanému nároku na všechny žáky, je zapotřebí široké škály strategií a procedur, jako například: odsouhlasení seznamu ročních aktivit, zvláštního plánování času, používání žákovských diářů a tvorby rozvrhu.
- Podnikavá škola by měla mít jasno v představení výchovy k podnikavosti žákům a jak o ní diskutovat předtím, než bude realizována. Všem aktivitám v rámci výchovy k podnikavosti by měla předcházet strukturovaná instruktáž, na níž budou účely a jejich aktivity vysvětleny a definovány učební cíle i jejich etické aspekty, se zdůrazněním využitelnosti podnikatelských dovedností během života, a to nejen v práci.

¹⁹ Entrepreneurship education: Enabling teachers as a critical success Factor. European Commission, Bruxelles, 2011.

- Škola by měla přímo definovat, resp. vyčlenit čas na výchovu k podnikavosti v rozvrhu školy. Ten může zahrnovat jak čas v rámci výuky vyučovacích předmětů, tak čas vyčleněný pro operativně zařazená témata a doplňující mimopředmětové aktivity.
- Podnikatelské aktivity ve škole mohou být zaměřeny na širokou škálu podnikatelských schopností a žáci mohou být ve větší míře zapojováni do přijímání jejich vlastní odpovědnosti za své učení. Tyto aktivity mohou vyžadovat od žáků přijímání rozhodnutí a řešení problémů, práci v týmu i učební aktivity vyžadující přijímání rizika, které mohou zahrnovat i možnost selhání. Aktivity v rámci výchovy k podnikavosti by se měly adekvátně střídat, aby dovolovaly žákům uplatnit jejich preferované učební styly.
- Škola by měla mít jistotu, že užívá metody hodnocení studentů, které jsou vhodné pro hodnocení vzájemně se protínajících dovedností a postojů, které podnikavost zahrnuje. Takové metody by se měly odlišovat od těch, které jsou nejčastěji tvořeny hlavně pro hodnocení dosažených znalostí. Vhodné hodnotící metody mohou být motivací ke vtažení učitelů do výchovy k podnikavosti.
- Škola by měla určit učitele, který by koordinoval realizaci aktivit výchovy k podnikavosti a pro tuto funkci vypracovat popis práce. Jestli to pravidla financování dovolují, měla by být pro odměňování koordinátora vytvořena zvláštní rozpočtová kapitola.
- Znakem podnikavé školy je spolupráce s místními orgány za účelem naplnění kurikula výchovy k podnikavosti. Také je významná spolupráce s rodiči a dalšími externími partnery. Škola by měla také šířit a oslavovat dobrou praxi ve výchově k podnikavosti mezi a s jinými organizacemi.
- V závislosti na národních předpisech by měly programy výchovy k podnikavosti zahrnovat hodnocení podnikatelského učení. Škola by měla identifikovat soubor příslušných klíčových znalostí a dovedností, které se mohou stát cílem pohledu při hodnocení a evaluaci. Měl by být čas na pozorování žáků v situacích nabývání zkušeností. Mělo by se podporovat hodnocení podnikatelského učení pomocí sebehodnocení vlastní práce žáků nebo jejich hodnocení práce jiných žáků. Konkrétní informace a údaje o edukačních výsledcích lze získat využitím studentských záznamů, portfolií a dokumentů.

Zdroj: Effects and impact of entrepreneurship programmes in higher education, 2012

2.2 PROJEKTOVÁ A MODULOVÁ VÝUKA VE VÝCHOVĚ K PODNIKAVOSTI

Kořeny **projektové metody** můžeme najít již v pedagogické teorii a praxi 18. a 19. století. Za její zakladatele jsou považováni američtí pedagogové, filozofové a psychologové z přelomu 19. a 20. století John Dewey a jeho žák William Heard Kilpatrick, u něhož se poprvé setkáváme s použitím termínu projektová metoda. V českých zemích se projektovou metodou zabývali reformní pedagogové 20. a 30. let minulého století – Josef Úlehla, Václav Příhoda, Rudolf Žanta, Stanislav Vrána nebo Jan Uher. Existovaly pokusné školy například v Praze, ve Zlíně a v Humpolci, v nichž se projektové učení realizovalo. Politické události 2. světové války a následný nástup totalitního systému v Čechách v roce

1948 znamenaly konec těchto reformních snah, které se staly opět aktuální v období současné kurikulární reformy.²⁰

Podle Pedagogického slovníku²¹ je projektové vyučování „vyučování založené na projektové metodě“. Projektová metoda je „vyučovací metoda, v níž jsou žáci vedeni k samostatnému zpracování určitých témat (projektů) a získávají zkušenosti praktickou činností a experimentem. Je odvozena z pragmatické pedagogiky rozvíjené J. Deweyem a W. Kilpatrickem. V USA a dalších zemích je projektová metoda jednou z metod podporujících motivaci žáků a kooperativní učení. J. Maňák a V. Švec vymezují žákovský projekt takto: je to „komplexní praktická úloha (problém, téma), spojená s životní realitou, kterou je nutno řešit teoretickou a praktickou činností, která vede k vytvoření adekvátního produktu.“²²

Z této definice vyplývá, že projekt má praktický charakter a souvisí s životní realitou, to znamená, že žáci svou činností přispívají k poznání této reality nebo k jejímu zlepšení. Výsledkem jejich práce je vytvoření nového produktu. Žáci jej dovedou charakterizovat a představit určitému publiku jako výsledek projektové práce. Projekty mohou mít formu integrovaných témat, praktických problémů ze životní reality nebo praktické činnosti vedoucí k vytvoření nějakého výrobku, výtvarného či slovesného produktu. Zvláště účinné jsou projekty, které přinášejí efekt pro jiné osoby, např. pro děti z mateřských škol, pro osoby s postižením, místní komunitu, pro celou školu. Avšak projektová výuka nemůže, jak upozorňují někteří pedagogové, nahrazovat systematickou výuku orientovanou na komplexní vytváření vědomostí a dovedností žáků.²³

J. Kratochvílová definuje žákovský projekt následovně: „Projekt je komplexní úkol (problém), spjatý se životní realitou, s nímž se žák identifikuje a přebírá za něj odpovědnost, aby svou teoretickou i praktickou činností dosáhl výsledného žádoucího produktu, pro jehož obhajobu a hodnocení má argumenty, které vycházejí z nově získané zkušenosti.“²⁴ Je třeba si uvědomit, že žákovský projekt má žáky zaujmout, mají se s ním identifikovat – vzít jej jako „svůj podnik“. Hrají v něm totiž nejdůležitější roli, jsou skutečnými řešiteli projektu. Učitel má roli poradní. V souvislosti s tím, že projekt je vlastně „podnik žáků“. J. Kratochvílová dále uvádí: Je to „uspořádaný systém činností učitele a žáků, v němž dominantní roli mají učební aktivity žáků a podporující roli poradenské činnosti učitele, kterými směřují společně k dosažení cílů a smyslu projektu. Komplexní činnost vyžaduje využití různých dílčích metod a různých forem práce.“²⁵

Při použití této metody má dominovat iniciativa žáků, mají mít co největší svobodu při svém projektovém učení a předpokládá se jejich co největší samostatnost. Z obou definic žákovských projektů rovněž vidíme, že projektová metoda je chápána jako metoda komplexní, neboť v sobě zahrnuje mnoho jiných dílčích metod, například práci s texty různého charakteru, pozorování, měření, rozhovory, zpracování různých materiálů, a také třeba výrobní postupy, je-li výsledkem nebo výstupem projektu určitý výrobek atd. Často obsahuje i řešení problémů. Samotné řešení problémů však samo o sobě projektovou metodou není. Je totiž zaměřeno na rozvoj myšlenkových operací žáků, na

²⁰ Dostupné na: http://www.nuov.cz/uploads/KURIKULUM/zakovske_projekty_cesta_ke_kompetencim.pdf

²¹ Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J.: Pedagogický slovník. 6. vyd. – Praha: Portál, 2009. ISBN; 978-80-7367-647-6.

²² Maňák, J., Švec, V. Výukové metody. Brno: Paido, 2002, s. 168. ISBN 80-315-039-5.

²³ Dostupné na: http://www.nuov.cz/uploads/KURIKULUM/zakovske_projekty_cesta_ke_kompetencim.pdf

²⁴ Kratochvílová, J. Teorie a praxe projektové výuky. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 36. ISBN 978-80-210-4142-4.

²⁵ Kratochvílová, J. Teorie a praxe projektové výuky. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 37. ISBN 978-80-210-4142-4.

poznatkový proces, kdežto projektová metoda působí nejen v oblasti poznatkové, ale i postojové a výcvikové. Rovněž může působit i v oblasti emocionální. Vyvolává uspokojení a radost z dobrého výsledku, zvláště pokud výstup z projektu ocení další lidé, nejen učitel, ale i spolužáci, veřejnost, rodiče atd.²⁶

Výchova k podnikavosti také může probíhat pomocí tzv. **vzdělávacích modulů**. Vzdělávací modul je obsahově ucelená vyučovací a učební jednotka. Moduly umožňují individualizaci vzdělání. Výuka pomocí modulů je ucelená část vzdělávání, která má jasně definované cíle, obsah a výstupy, které obsahují kritéria pro jejich ověřování a hodnocení. Vzdělávání tohoto typu se může uskutečňovat jako samostatný uzavřený vzdělávací celek nebo jako různě rozsáhlá ucelená část vzdělávacího programu. Moduly poté mohou být použity v různých vzdělávacích programech. Moduly jsou zaměřeny na dosažení požadovaných kompetencí absolventa. Vycházejí z požadavků stanovených v Rámcovém vzdělávacím programu nebo z kvalifikačních standardů. Modul jasně stanovuje výsledky, kterých má být dosaženo, a požadavky, které budou na žáky kladeny. Zaměření modulů na rozvoj komplexních dovedností umožňuje koncipovat vzdělávání nad rámec předmětů nebo integrovat teorii a praktický výcvik. Absolvování každého modulu se ověřuje a hodnotí. Vzniká tak výčet modulů, které žák absolvoval ale i výčet kompetencí, které si žák osvojil.

Moduly jsou také přenositelné do jiných vzdělávacích programů, například lze přenášet příbuzné obory mezi jednotlivými úrovněmi vzdělávání. Můžeme vytvářet různé strukturované vzdělávací programy pomocí kombinování, obměňování nebo doplňování modulů. Vzdělávání pomocí modulů sebou nese jinou formu vzdělávání. Výuka může probíhat koncentrovaně v rozsahu, který je stanoven modulem a je rozložena podle skladby vyučování. Samostatnost modulů umožňuje, aby jeden předmět mohli učit různí učitelé. Výuky stejného modulu se mohou účastnit žáci odlišných tříd, oborů nebo ročníků. Moduly především umožňují přizpůsobovat vzdělávací program cílům, podmínkám a inovacím ve výuce.²⁷

2.3 FIKTIVNÍ FIRMY

Většina středních škol do školních vzdělávacích programů předměty pro výchovu k podnikavosti vůbec nebo téměř vůbec nezahrnuje, a to ani tehdy, pokud pro absolventy těchto škol, zejména řemeslnických oborů, bude v budoucnosti vlastní podnikání téměř nutností. V České republice se zatím věnují výchově k podnikavosti převážně střední školy. Studenti na těchto školách zakládají tzv. **fiktivní firmy**. Fiktivní firmy jsou jednou z nejčastějších aktivit výchovy k podnikavosti v ČR. Slouží jako nástroj pro rozvoj podnikatelských kompetencí a poskytuje žákům možnost aktivně rozvíjet své dovednosti. Dále také rozvíjí znalosti a dovednosti obchodní praxe. Jedná se o virtuální společnost, která je vedena jako společnost reálná. Simuluje reálné procesy, produkty a služby. Fiktivní firma odpovídá reálné společnosti svojí formou, strukturou a funkcí, řídí se stejnými právními předpisy, využívá stejné podklady z hospodářské praxe. Nemá výrobní oddělení. Fiktivní firmy spolu obchodují navzájem podle běžných obchodních zvyklostí. Její pracovníci uskutečňují většinu základních podnikových činností.

Cílem výuky ve fiktivní firmě je trénovat iniciativu, samostatnost, poskytnout žákům prostor k praktickému procvičení založení a vedení obchodní společnosti nebo živnosti. Žáci se učí pracovat

²⁶ Dostupné na: http://www.nuov.cz/uploads/KURIKULUM/zakovske_projekty_cesta_ke_kompetencim.pdf

²⁷ MALACH, a kol. *Sborník příkladů dobré praxe ve školách v rámci projektu Podpora rozvoje kompetencí k podnikavosti a inovativnosti žáků základních škol*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013.

v týmu, přijímat odpovědnost, rozvíjet iniciativu a zlepšovat své měkké a také odborné dovednosti. Důležitý je i trénink prezentace své práce a rozvíjení jazykových dovedností. Firma je zakládána žáky středních odborných škol pod dohledem jejich vyučujícího a ve spolupráci s [Centrem fiktivních firem](#) (CEFIF), které výuku ve fiktivní firmě koordinuje. Předmět "fiktivní firma" vyučuje více než sto odborných škol s obchodními obory a obory služeb. Tento předmět absolvují tři až čtyři tisíce žáků každý rok. Integruje jednotlivé odborné ekonomické předměty a poskytuje žákům znalosti a dovednosti, které například použijí při zakládání vlastní firmy, nebo které jim umožní získat zaměstnání po dokončení jejich studia.²⁸

CEFIF pracuje při Národním ústavu odborného vzdělávání (NÚOV). Simuluje práci úřadů a organizací z reálného živnostenského prostředí, a to Rejstříkový soud, Živnostenský úřad, Finanční úřad, Správu sociálního zabezpečení, zdravotní pojišťovnu, komerční pojišťovnu, tuzemskou i devizovou banku a Centrálního dodavatele. Centrum umožňuje žakovským firmám překročit školní prostředí a zapojit se do trhu fiktivních firem jak v ČR, tak v zahraničí. CEFIF koordinuje činnost sítě fiktivních firem v České republice, poskytuje školení, konzultace a další podporu a poradenství učitelům a žákům působícím ve fiktivních firmách, pořádá a spolupořádá akce nebo soutěže na národní a regionální úrovni. Ročně absolvuje v síti CEFIF v ČR předmět Fiktivní firma tři až čtyři tisíce žáků.²⁹

²⁸Dostupné na:

[http://wiki.rvp.cz/index.php?title=Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/C/Centrum_fiktivn%C3%ADch_firem_\(CEFIF\)](http://wiki.rvp.cz/index.php?title=Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/C/Centrum_fiktivn%C3%ADch_firem_(CEFIF))

²⁹ Dostupné na:

[http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/C/Centrum_fiktivn%C3%ADch_firem_\(CEFIF\)?highlight=cefif](http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/C/Centrum_fiktivn%C3%ADch_firem_(CEFIF)?highlight=cefif)

3 JUNIOR ACHIEVEMENT

Nejstarší a nejrozsáhlejší vzdělávací neziskovou organizací na světě, která se zabývá výchovou k podnikavosti a podnikání, je **Junior Achievement (JA)**. Tato mezinárodní společnost vznikla v roce 1919 v USA, kde ji založil prezident významné telekomunikační společnosti AT&T Theodor N. Vaile. Ve 20. letech 19. st. americký vzdělávací systém nedokázal pružně reagovat na nové podmínky trhu práce. Vznikla tak myšlenka pomáhat mladým lidem, kteří se rozhodli odejít ze zemědělských oblastí a začít pracovat v průmyslových městech. Začaly vznikat programy pro podporu mladých podnikatelů. JA vytvořil základní metodiky a zkušenosti manažeři, kteří již prošli různými fázemi podnikání, shromáždili prostředky a založili fond na podporu podnikání. Poté začaly vznikat první studentské firmy, v nichž se studenti učili poznávat podnikání z praktické stránky, a získávali tak nezbytné informace. Vzdělávací programy se posléze rozšířily do mnoha dalších zemí.

V roce 1994 se vytvořila mezinárodní síť Junior Achievement International. V roce 2004 vznikla spojením Junior Achievement USA a Junior Achievement International společná celosvětová organizace Junior Achievement Worldwide. Dnes působí ve více než 120 zemích světa a do jejích programů se každoročně zapojuje na 10 milionů dětí a studentů ve věku od 6 do 22 let.

Českou pobočku Junior Achievement založil v roce 1992 Tomáš J. Baťa. Vzdělávací programy Junior Achievement v ČR od té doby absolvovalo více než 300 tisíc dětí a studentů. V školním roce 2013/2014 se JA Czech zúčastnilo 688 tříd tedy 11 761 studentů a 160 konzultantů z partnerských firem. Hlavními partneři jsou firmy jako Baťa, Citi, Hewlett Packard, Hyundai, MasterCard, Raiffeisen Bank, KPMG.^{30,31}

Vzdělávací metodika JA především zlepšuje ekonomické a praktické vzdělání mladých lidí. Rozvíjí v nich podnikavost, cílevědomost a všeobecný přehled. JA studenty seznamuje se zákonitostmi podnikání a opírá se o důležitá fakta. Hlavním cílem JA je rozvíjet praktické znalosti z ekonomie, dovednosti spojené s podnikáním a finanční gramotnost.

Posláním JA je především:

- poskytovat mladým lidem praktické ekonomické a finanční vzdělání,
- rozvíjet jejich znalosti a dovednosti,
- inspirovat a podporovat v aktivním přístupu k životu, aby se dovedli dobře prosadit a byli dobře připraveni pro vstup na trh práce.

3.1 VÝUKOVÉ PROGRAMY JUNIOR ACHIEVEMENT

Výukové programy JA jsou určeny věkovým skupinám od 6 do 22 let. K nejrozšířenějším produktům v současné době patří zejména následující:

3.1.1 Programy pro střední a vyšší odborné školy

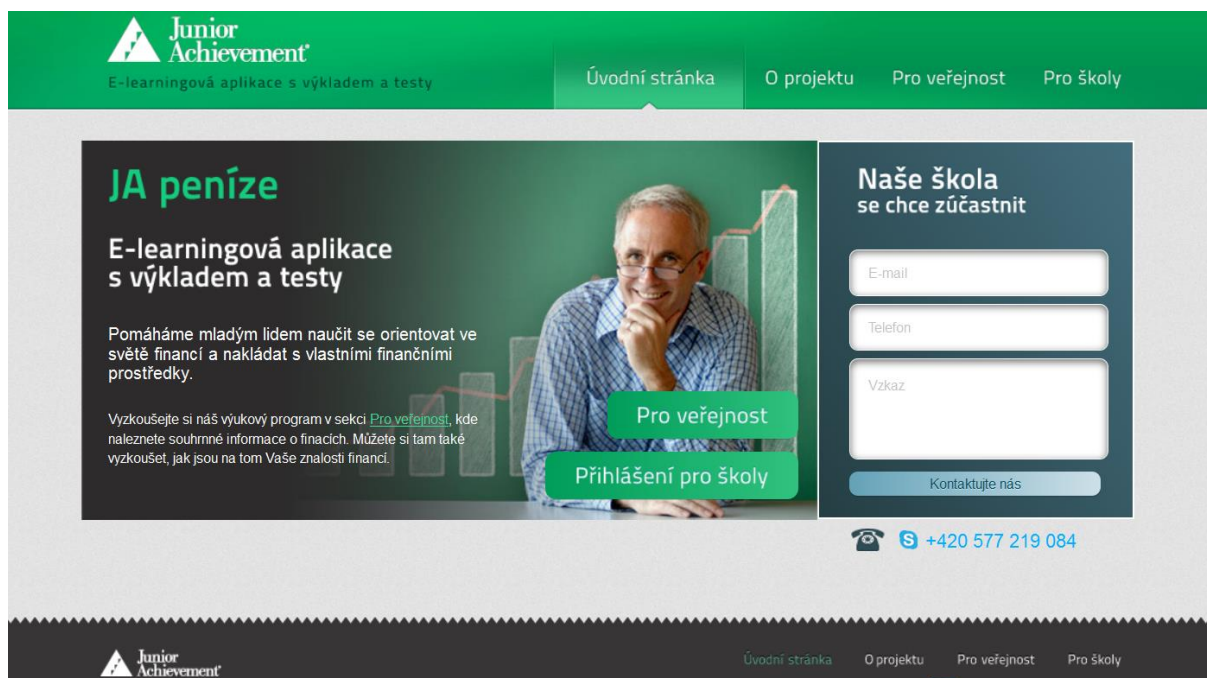
³⁰ Dostupné na: <https://www.jaworldwide.org/inside-ja/Pages/Our-History.aspx>

³¹ Dostupné na: www.jacr.cz

a) JA peníze

Tento program by měl pomoci mladým lidem naučit se nakládat s vlastními finančními prostředky, rozvíjet schopnosti a dovednosti potřebné pro orientování se ve světě financí.

Výukový program obsahuje následující celky: vznik a vývoj peněz, měnová soustava, měnová politika, bankovní instituce a jejich funkce, moderní platební nástroje, hlavní zdroje příjmů, naše příjmy a výdaje, studentské finance, životní jistoty a peníze, ochrana spotřebitele, práce s informacemi. Součástí každé kapitoly je test a úlohy k ověření nabytých znalostí. Aplikace je přístupná na adrese www.japenize.cz.

b) Počítačová simulace JA Titan

Výukový předmět založený na řídicím a ekonomickém simulačním cvičení ukazuje studentům problematiku v rozhodování ve firmě a pomáhá jim pochopit základní tržní principy. Studenti jsou rozděleni do skupin (firem), které existují na stejném trhu, prodávají stejný výrobek a navzájem si konkurují.

Cílem je naučit studenty využívat získané teoretické poznatky ke strategickému ekonomickému myšlení, porozumět finančním zprávám (rozvaze, výsledovce a toku hotovosti), naučit analyzovat chování konkurenčních subjektů (firem) a tomu přizpůsobit rozhodování ve vlastní firmě.

Výukový předmět obsahuje: seznámení se strukturou a obsahem finančních zpráv, seznámení se softwarem hry JA TITAN a rozhodovacími parametry, vlastní úpravu simulace, analýzu chyb, pochopení a procvičení úspěšných herních strategií. Software simulace JA TITAN je k dispozici v moderní e-learningové podobě na adrese <http://titan.ja.org>.

c) Studentská společnost JA (JA firma)

Studenti v rámci výuky tohoto předmětu založí vlastní obchodní společnost, která funguje pod vedením učitele případně i konzultanta. Studentská společnost JA umožňuje účastníkům proniknout do problematiky fungování společnosti od jejího založení až po likvidaci. Jedná se o reálnou činnost, nikoliv fiktivní.

Cílem je: rozvinout schopnost studentů pracovat v týmu, komunikovat, samostatně organizovat a rozhodovat, nést odpovědnost za svá rozhodnutí, zprostředkovat studentům kontakt s představiteli obchodního světa.

Předmět zahrnuje výběr výrobku či služby, kterou bude Studentská společnost JA poskytovat, sestavení právního rámce Studentské společnosti JA, vytvoření podnikatelského plánu, získání kapitálu, sestavení managementu společnosti, rozdělení pracovních úkolů, výroba produktů nebo poskytování služeb, vedení účetnictví, likvidace společnosti, sestavení výroční zprávy.

d) JA Inkubátor junior

Projekt je zaměřen na zvyšování motivace studentů středních škol prostřednictvím motivačních a tematických seminářů. Po absolvování výuky dochází u studentů k rozvoji řady klíčových kompetencí, které jim usnadní vstup na trh práce. Pro přípravu JA doporučuje využít Studentskou společnost JA. Cílem je motivovat žáky středních škol k pozitivnímu a kreativnímu myšlení, úspěchu a odvaze realizovat své originální nápady.

Výukový předmět se skládá z motivačních a tematických seminářů nesoucích tyto názvy: Práce s nápadem, Práce v týmu, Jak prodat nápad, Prezentační dovednosti, Event management, Zodpovědné podnikání, Business etiketa. Materiály mohou být použity ve výuce libovolně, dle potřeb školy nebo vyučujícího. Jsou dostupné po vyplnění přihlášky na www.jacr.cz nebo po zaslání žádosti na email jacr@jacr.cz.

e) Etika v podnikání

Výukový předmět s možností mezinárodní spolupráce Etika v podnikání poskytuje studentům z celého světa příležitost zapojit se do studentských diskusí z oblasti etiky v podnikání prostřednictvím moderních komunikačních metod, především pomocí internetu a e-mailové pošty.

Cílem je prostřednictvím skupinových diskusí nejprve ve třídě a později v případě zájmu se zahraniční partnerskou školou umožnit studentům praktický nácvik etického rozhodování v podmínkách tržní ekonomiky a rozvíjet etické cítění studentů. Existuje zde příležitost porovnat aspekty odlišných kulturních a sociálních prostředí a porozumět jim.

Předmět se skládá z 12 případových studií, každá je zaměřena na jeden tematický celek. Názvy jednotlivých celků jsou: Co je etika, Základní hodnoty, Osobní hodnoty, Osobní žebříček hodnot, Hlavní hodnoty v praxi - jak morálně rozhodovat, Nesoulad mezi hodnotami - proč je tak těžké udělat správnou věc, Překážky v cestě ke správnému rozhodování - 4 druhy motivace, Osobní hodnoty a etika v podnikání, Etika v podnikání ve vztahu ke společnosti, Podnikání, společnost a svět, Proč vaše budoucnost záleží na etice, Etika - kdo jste a kým se stáváte.

Jako materiály slouží případové studie, metodika pro učitele, slovník a další materiály jsou k dispozici v elektronické podobě. Materiály jsou k dispozici v českém a anglickém jazyce. Učitelům jsou zpřístupněny po přihlášení školy k výuce.

POUŽITÁ LITERATURA:

- CONSORTIUM FOR ENTREPRENEURSHIP EDUCATION. *National Standards of Practice for Entrepreneurship Education*. Columbus, OH, USA. Dostupné z: http://www.entreed.org/_what/stds-prac-brochure.pdf.
- *Design thinking*. Stanford University, USA, 2015. Dostupné na: <http://dschool.stanford.edu/use-our-methods/>.
- *Entrepreneurial Learning. A Key Competence Approach*. ISCED level 2. SEECEL, 2011. ISBN 978-953-56732-0-0.
- EUROPEAN COMMISSION. *A report on Teacher Education and Training to prepare teachers for the challenge of Entrepreneurship Education*. Bruxelles, 2011. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promotingentrepreneurship/files/education/teacher_education_for_entrepreneurship_final_report_en.pdf
- EUROPEAN COMMISSION. *Action Plan: The European agenda for Entrepreneurship*. CEC, Brussels, 11.02.2004. Dostupné na: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/files/support_measures/training_education/doc/oslo_agenda_final_cs.pdf.
- EUROPEAN COMMISSION. *Effects and impact of entrepreneurship programmes in higher education*. Brussels, March 2012. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promotingentrepreneurship/files/education/effects_impact_high_edu_final_report_en.pdf.
- EUROPEAN COMMISSION. *Entrepreneurship in the EU and Beyond*. Report. June-August 2012. Dostupné na: http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_354_en.pdf. 8) EUROPEAN COMMISSION. *Entrepreneurship education: Enabling teachers as a critical success Factor*. Bruxelles, 2011. Dostupné z: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promotingentrepreneurship/files/education/teacher_education_for_entrepreneurship_final_report_en.pdf.
- EUROPEAN COMMISSION. *Teacher Education and Training in Entrepreneurship*. 2012. Dostupné na: http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/promotingentrepreneurship/education-training-entrepreneurship/teacher-educationentrepreneurship/index_en.htm.
- EURYDICE. *Entrepreneurship Education in Europe. National Strategies. Curricula and Learning Outcomes*. March 2012. ISBN 978-92-9201-252-6. 11) GOŠOVÁ, Věra. Centrum fiktivních firem. Portál RVP. 2011. Dostupné na: [http://wiki.rvp.cz/index.php?title=Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/C/Centrum_fiktivn%C3%ADch_firem_\(CEFIF\).60](http://wiki.rvp.cz/index.php?title=Knihovna/1.Pedagogick%C3%BD_lexikon/C/Centrum_fiktivn%C3%ADch_firem_(CEFIF).60)
- JEZBEROVÁ, Romana a kol. *Žákovské projekty – cesta ke kompetencím*. Praha: NÚOV, 2011. Dostupné na: http://www.nuov.cz/uploads/KURIKULUM/zakovske_projekty_cesta_ke_kompetencim.pdf.
- *Junior Achievement*. Portál. <https://jaczech.org/>
- KRATOCHVÍLOVÁ, Jana. *Teorie a praxe projektové výuky*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 36. ISBN 978-80-210-4142-4.
- MALACH, Josef a kol. *Sborník příkladů dobré praxe ve školách v rámci projektu Podpora rozvoje kompetencí k podnikavosti a inovativnosti žáků základních škol*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, 2013.
- MAŇÁK, Josef, ŠVEC, Vlastimil. *Výukové metody*. Brno: Paido, 2002, s. 168. ISBN 80-315-039-5.

- MAREŠOVÁ, H., RUDOLF, J., HLADÍK, T. *Výchova k podnikavosti*. Olomouc: Univerzita Palackého, 2015, 62 s. ISBN 978-80-244-4436-9.
- *Podnikání v Evropě (Zelená kniha)*, Česká společnost pro nové materiály a technologie, 2003. ISBN 80-7329-043-X. Dostupné na: <http://www.techprofil.cz/pdf/brozury/podnikani.pdf>.
- PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří: *Pedagogický slovník*. 6. vyd., Praha: Portál, 2009. ISBN; 978-80-7367-647-6.
- *Rámcové vzdělávací programy pro odborné vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. Dostupné na: <http://www.nuov.cz/ramcove-vzdelavaci-programy>.
- *Rámcový vzdělávací program pro gymnázia*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 100 s. ISBN 978-80-87000-11-3.
- *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání*. 1. vydání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2006. 48 s. ISBN 80-87000-00-5. Dostupné na: http://www.vuppraha.cz/wpcontent/uploads/2009/12/RVP_PV-2004.pdf.
- *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007. 126 s. Dostupné na: http://www.vuppraha.cz/wpcontent/uploads/2009/12/RVPZV_2007-07.pdf.
- Sborník příkladů dobré praxe: „Podpora rozvoje kompetencí k podnikavosti a inovativnosti žáků základních škol“, Pedagogická fakulta Ostravské univerzity v Ostravě, 2013.
- TRILLING, Bernie, FADEL, Charles. *21 st Century Skills. Learning for Life in our Times*. JosseyBass, San Francisco, 2009. ISBN 978-0-470-47538-6. 24) YOUNG ENTERPRISE DANMARK. Entrepreneurship from ABC to Ph.D. Dostupné z: <http://eng.ffe-ye.dk/>.